

החפץ, כשורף שטרותיו וכיו"ב. ועוד, שמלשון הריטב"א והנמוק"י משמע שחייב המשלח מצד שליחות נגעו בה, ולא משום דינא דגרמי.

לענין בדבריו, שאם מחייב המשלח מדינא דגרמי, הא מבואר [סי' שפן] שכדי לחייב בדינא דגרמי בעינן שההיזק נעשה מיד, וגם עושה פעולה בגוף

קטן שהזיק באמצעות ממון של אביו

האב בממונו ולא שמרו מפני בנו בדרגת רוח מצויה — חייב האב מדין ממנו המזיק, כשם שחייב בשמירת אשו שלא תזיק, שהקטן נחשב כרוח המוליכה את האש, והאב חייב מדין ממנו המזיק שלא שמרו כראוי. ואף שכן דעת מזיקו, מ"מ כיון שאינו בר חיובא וידוע שהקטן עלול לעשותו — הו"ל כרוח מצויה, וחייב האב. וכמו שכתב בחזו"א [ב"ק סי' ה' ס"ק טז], שאם בעל הממון פשע שגוי שהוא בר דעה יזיק בממונו, כיון שידוע שהגוי לא ישלם — הרי זה נחשב כרוח מצויה, וחייב בעל הממון לשלם.

בקובץ תחומין [יח עמוד 48] כתב הגר"נ גולדברג שליט"א, שאם הזיק הקטן באמצעות חפץ של אביו, כגון שהזיק על ידי כדור של אביו — הרי זה כבור המתגלגל ברגלי אדם, וכיון שההיזק מצוי על ידי קטנים שמזיזים את החפץ למקום שמזיק, הרי שיש לאב אחריות על נזקי החפץ, דכלפי רוח מצויה' בעי נטירותא. וכן כתב בספר משפט המזיק, להגר"ד בריזל שליט"א [ח"א פ"ב הערה ד], שאם הקטן הזיק ע"י ממון אביו, באופן שידע האב שבנו עלול ליקח ממנו ולהזיק על ידו, ופשע

הכנים בנו הקטן לחנות והזיק שם

ביתא, אתא ברחא דמרי דביתא אכלה ללישא חביל ומית, חייבא רבא לשלומי דמי ברחא. ואמרינן שם, דלמיפא, כיון דבעיא צניעותא — מרוותא דחצר מסלקי נפשיהו, הלכך עלה דידה רמא נטירותא, ע"כ. הרי שהנכנס ברשות בעה"ב באופן שאי אפשר לבעה"ב לשמור רכושו, מוטל על הנכנס לשמור שלא יארע היזק לבעה"ב אפילו ע"י גרמא. וחייב זה אינו מדין מזיק, שהרי גרמא בנזקין פטור בדיני אדם, כי אם מדין חיוב שמירה על רכוש בעה"ב,

הכנים בנו הקטן לחנות ושבר שם כלים, או שהכניסו לחנות של מאכלים ואכל שם הקטן — יש לדון אם מוטל החיוב על האב לשלם בדיני אדם, או עכ"פ בידי שמים.

הנה באמרי יעקב [נזקי ממון סי' ח ביאורים לס"ב], דן לחייב את אבי הקטן בדיני אדם, שהמכניס ילד לחנות — חייב לשמור עליו שלא יזיק רכושו של בעה"ב. והביא ראיה מגמ' [ב"ק מח.], והיא איתתא דעלתה למיפא בההיא

הכא שכניסת הלקוחות לחנות הוא לטובת בעה"ב, שרוצה שיבואו לקנות אצלו, (ואף שודאי אינו רוצה שיבא מי ששובר כליו, מ"מ הואיל והוא מיעוטא דלא שכיח יש לומר שמוחל ע"ז, כיון שלא התנה להדיא), וכן אין הלקוחות גורמים שום חסרון שמירה לבעל החנות שיסתלק משמירת הכלים, ולכן מצד הדין אי אפשר לחייב את האב על היזק בנו הקטן. עד כאן תוכן דבריו.

אלא שגם בסברא ראשונה שכתב — שיש חיוב שמירה על האב — העירו עליו שאין מקום לחייב האב בשמירה. שמבואר בשו"ע [סי' רצ"א ס"ה] שאין השומר מתחייב עד שימשוך הפיקדון. ועובדא דברחא דמרי דביתא אכלה ללישא שאני, שעצם הלישה הו"ל כמו שחפרה בור ברשות בעה"ב, ובכה"ג לא אמרינן הו"ל שלא תאכל, משא"כ הכא א"א לחייבו מדין שומר כל זמן שלא משך.

שרשאי להיכנס ברשות בעה"ב על מנת שישמור רכושו של בעה"ב שלא ינזק בגרמתו. והוא הדין הכא, שהכניס בנו הקטן לחנות של בעה"ב — חייב בשמירת רכושו של בעה"ב שלא ינזק על ידו או ע"י בנו שהכניס לשם. ואין לומר, דשאני התם שנסתלק בעה"ב על כרחו מחמת צניעותא, משא"כ כאן שבעה"ב נמצא בחנות — אולי עליו מוטל לשמור נכסיו מפני הנכנס לחנותו ברשותו. דמ"מ כיון שאי אפשר לבעה"ב להשגיח על ילדים הנכנסים עם אבותיהם ברשותו — חייב האב בשמירת בנו שלא יזיק, ואם הזיק מוטל על האב לשלם אף בדיני אדם.

ושוב העלה, דשאני התם שכניסת האישה לרשות בעה"ב היה לטובתה בלבד כדי ללוש עיסתה, ואין לבעה"ב טובת הנאה מזה, ועוד שהיא הגורמת להסתלקות הבעלים משום צניעות — לכן התחייבה בשמירת העז של בעה"ב שלא יוזק מחמתה. משא"כ

אם בסתמא קביל עליה נטירותא

שיקבל עליו בפירוש, ע"ש. ומעתה יש לעיין בדברי רבא האמורים שם להלן — שבדבר הצריך צניעות הנכנס מקבל על עצמו חיוב שמירה — אם דין זה אליבא דכו"ע, שאף לרבי שבסתמא אינו מקבל שמירה עד שיפרש, מ"מ כאשר בעה"ב מוכרח לסלק עצמו לגמרי — אמרינן שהנכנס קיבל על עצמו שמירה אף בסתמא, או שסברה זו

ובר מן דין נראה, שאפילו לסוברים שהשומר א"צ קנין להתחייב (עיין בשו"ע שם, שנחלקו בזה הראשונים) — אין מקום לחייבו מדין שומר. הנה בגמרא [שם מז.] נחלקו רבי ורבנן, בבעה"ב שהרשה לאחד שיכנס לחצירו, ולא קיבל עליו בעה"ב שמירה בפירוש. לרבנן מסתמא קיבל עליו שמירתו, ולרבי אין בעה"ב חייב בשמירתו עד

אינה אלא אליבא דרבנן, דסבירא להו דמסתמא מקבל עליו הנכנס שמירה.

ונחלקו בזה הרשב"א והרא"ה. הרשב"א [שם ד"ה התם] כתב, שדברי רבא אליבא דכו"ע. ואפילו לרבי דבסתמא אינו מקבל שמירה — אם בעל החצר מסלק עצמו לגמרי הנכנס מקבל שמירה, אף בסתמא. אמנם הרא"ה [שטמ"ק, שם ד"ה ההיא, ובדף מח: ד"ה והרא"ה] כתב, שדברי רבא מתפרשים רק כרבנן — שבסתמא מקבל עליו בעה"ב שמירה, א"כ באופן שבעה"ב מסתלק מהחצר אזי מקבל עליו הנכנס שמירה אף בסתמא.

וסברת מחלוקתם ביאר בכובע ישועה [ד"ה עלה], שנחלקו אם מודה רבי, באדם שהכניס חפציו לבית חברו ברשות, שבסתמא מקבל עליו בעה"ב שמירה. וכן מבואר בירושלמי [פ"ה ה"ד] שמודה רבי לחכמים בבית, שחייב הנפקד גם בסתמא. (וכן פסק בהגהות אשרי [שם סימן ג], והובא בש"ך [סי' רצא סק"ח] ובביאור הגר"א [שם אות יא] ועוד אחרונים). והטעם שרבי מודה בזה ביארו בנתיה"מ [שם ס"ק ח], ובמחנה אפרים [שומרים סי' ד], שכיון שדרך בני אדם להקפיד שלא יכנסו לביתם — ודאי אין כוונתו שהמכניס יתעכב בביתו וישמרם, כי אם 'עול ואנטור לך' קאמר. אמנם הרבה פוסקים חולקים ע"ז, וכמ"ש במחנה אפרים שם שיש ראשונים שלא חילקו בין חצר לבית.

ולפי זה יש לומר, שהרשב"א סבר כירושלמי שבבית מודה רבי שהנפקד מקבל עליו שמירה, לפי שאי אפשר שהמפקיד ישב שם כל היום וישמור. וא"כ באשה שנכנסה לאפות, שבעל החצר מסלק עצמו לגמרי, שהרי אינו יכול לשהות שם — חייבת האשה גם לרבי, אע"פ שלא קיבלה על עצמה שמירה בפירוש. אמנם הרא"ה אזיל לשיטתו (הביאו בשיטמ"ק [שם נט:]) שמהסוגיא שם שמעינן דלא כירושלמי הג"ל, אלא גם בבית לדעת רבי — אין המפקיד מקבל עליו שמירה בסתמא. וכיון שאף בבית לא נעשה הנפקד שומר עד שיפרש — אע"פ שאי אפשר למפקיד לישב שם ולשמור חפציו, כמו כן, אין האשה מקבלת על עצמה נטירותא בסתמא, אע"פ שאי אפשר לבעה"ב להיות שם. ודברי רבא אליבא דרבנן דרבי נאמרו, עד כאן תוכן דבריו, ודפח"ח.

והנה בשו"ע [סי' שצג ס"א וסי' שצח סעיף ה] פסק כדברי רבי, שבסתמא לא קיבל עליו בעה"ב שמירה, ואפ"ה פסק [שם סעי' ג] במעשה דההיא איתתא — כרבא, שכיון בבעה"ב צריך לצאת מהחצר משום צניעות — הנכנס חייב בשמירה אע"פ שלא פירש. והיינו כרשב"א הג"ל, שרבא אמר דבריו גם בשיטת רבי, ועל כרחך סברת השו"ע להלכה כרבי, דבסתמא לא קביל עליה נטירותא, רק במקום שמוכרח בעה"ב לצאת מהבית, מודה רבי שהנכנס מקבל

פסק [שם] במעשה דאיתתא הנ"ל כדברי רבא, שכיון שבעה"ב מוכרח להסתלק מחצירו משום צניעות — הנכנס מקבל על עצמו שמירה. וצ"ל שדעתו כהרשב"א הנ"ל, דרבא קאי גם אליבא דרבי, שמודה רבי בכה"ג דקביל עליה נטירותא בסתמא. אלא שלדברי כובע ישועה דעת הרשב"א כירושלמי הנ"ל, שמודה רבי בבית, שהמפקיד מוכרח לסלק עצמו, וגם בסתמא מקבל עליו בעה"ב שמירה. אולם אין לומר כן בדעת הרמב"ם, שהרי הרמב"ם לא חילק בדעת רבי בין בית לחצר, וכמש"כ מחנה אפרים [שומרים סי' ד], ודלא כאבן האזל [שומרים פ"ג הט"ו]. וא"כ קשה, למה פסק הרמב"ם כרבא דבסתמא קביל עליה נטירותא. וצריך לומר, שהרמב"ם מחלק ביניהם, שבעה"ב אינו מקבל על עצמו שמירה אפילו בבית, ודלא כירושלמי. אמנם לגבי הנכנס לחצירו באופן שבעה"ב מוכרח להסתלק משם — כיון שנכנס בטובת בעה"ב, אמרינן דמסתמא נכנס על דעת לקבל עליו אחריות בסתמא, ודו"ק).

עליו שמירה בסתמא. וכן בבית, שבעה"ב מקפיד על המפקיד שלא יכנס שם — כיון שמוכרח המפקיד להסתלק משם, בעה"ב מקבל על עצמו שמירה בסתמא.

ומעתה, בנידון דידן, שהכניס בנו עמו לחנות והזיק שם — כיון שאין בעל החנות מוכרח להסתלק משם, אדרבה הדרך שבעל החנות נמצא שם כל הזמן — ודאי שאין הנכנס מקבל על עצמו נטירותא בסתמא.

ואף לדעת הרמ"א [סי' שצח שם] שפסק כרבנן, שבעה"ב מקבל עליו שמירה בסתם — יש לחלק ולומר, דהיינו דוקא בבעה"ב שנתן רשות להניח הפקדון אצלו — דנים שמסתמא קיבל עליו אחריות, אבל הנכנס לחנות — מהיכי תיתי לומר שקיבל על עצמו שמירה בסתמא.

(ובעיקר דברי הכובע ישועה הנ"ל, יש להעיר משיטת הרמב"ם, שפסק [נזקי ממון פ"ג הי"ד] כרבי, דבסתמא לא קביל עליה נטירותא. וכן

הוראת החזון איש

הערה ד], דלא מצינו שהאב מחויב לשמור על בנו שלא יזיק, ואינו דומה לבהמתו שחייב בשמירתה. וכתב שאולי כוונת החזו"א, שהאם חייבת מדין 'גרמא בנזיקין', שהביאה בנה למקום שיכול להזיק, וחייב אותה

ובספר מעשה איש [ח"ג עמ' רנ] הביא הוראת החזו"א, שאף שקטן שהזיק פטור לשלם — אם הלך הקטן בעת ההזק עם אמו ולא שמרתו שלא יזיק — חייבת לשלם הנזק. והקשה בספר תורת המזיק [ח"א פ"ב

להזיק. עיין תוס' ומאירי [ב"ק נו.]. במכסה קמה לפני הדלקה, וביש"ש [שם סימן ד], ואכמ"ל בזה.

החזו"א כדי לצאת ידי שמים. אלא שכבר נחלקו הפוסקים אם יש חיוב לצאת ידי שמים בגרמא, כשלא נתכוון

למעשה נכון שישלם האב

שישלם, לפטור את הבן מדיני שמים וכנ"ל.

ובאמרי יעקב [שם] כתב, שראוי שישלם האב לפני משורת הדין, כפי הסכום שעלתה הסחורה לבעל החנות, בלי שיוסיף עליו חלק הרווח שהיה אמור להרוויח בו.

למעשה רבים נוהגים בזמנינו לשלם על נזק בנם שהזיק בחנות וכיו"ב — אף שא"א להוציא מהם מדינא.

^{אוצר החכמה}

וראוי לנהוג כן, מאחר שדעת הרבה פוסקים שכאשר יגדל הבן חייב לצאת ידי שמים כנ"ל, ושמא לא יזכור מה שהזיק בקטנותו, וטוב יעשה האב

הביא תינוק למקום החפץ והזיקו או אכלו

אין לחייב המעמיד מדין אש. וכן בדעת הרשב"א, למה מותר לאדם להעמיד בהמתו ע"ג עשבים בשבת [שבת קכב.], עיין אבן העזר [או"ח סי' שכח], שו"ת אבני נזר [או"ח סי' נח וסי' שיט], ובחזון איש [סי' לו ס"ק ב ד"ה החורש]. ולהלכה פסק בשו"ע [חו"מ סי' שצד ס"ג], שהמעמיד בהמת חברו על קמת חברו, חייב, וכתב הרמ"א, שאפילו הפירות ברשות הרבים חייב המעמיד, דהו"ל כמזיק בידיים, וכדעת הרשב"א הנ"ל.

ובביאור דעת הרשב"א שחשבו כמזיק בידיים ולא כגרמא — כתב בחידושי הגרש"ש [ב"ק סי' כג] שהוא מדין אשו משום חציו. וכ"כ החזו"א [ב"ק סי' א ס"ק ז]. ועיין תוס' רבינו פרץ [ב"ק שם]. אמנם בשו"ת בית אפרים

ואם גדול העמיד קטן במקום שעשוי להזיק, יש לדון לחייב הגדול מדין 'מעמיד' בהמת חברו על קמת חברו [ב"ק נו.]. וכדי לברר דין זה נקדים לברר גירי דין מעמיד, שנחלקו בו הראשונים. לתוס' [שם ד"ה המעמיד], אין המעמיד נחשב כמזיק בידיים, וחיובו מדין שן ורגל, ואע"פ שאין הבהמה שלו נחשב כבעלים לענין הנזק. ואילו דעת הרשב"א [שם], כיון שהמעמיד הבהמה וידוע היה שודאי תאכל משל חברו — הו"ל כמזיק בידיים. ונפק"מ בין ב' השיטות, באופן שהעמיד הבהמה על פירות חברו ברה"ר, לתוס' פטור, כדין נזקי שן ורגל ברה"ר, ואילו לדעת הרשב"א שחיובו מדין אדם המזיק — חייב גם ברה"ר, ופשוט. (ובאחרונים האריכו בדעת תוס', למה

[יו"ד סי' סב] כתב שחיובו מצד דינא דגרמי, וכ"כ בשו"ת אבני נזר [או"ח סי' מב וסי' נח].

והנהגות [חלק ד סי' שיז]. וע"ע מש"כ שם חלק ג סי' תעז].

אמנם לפמ"ש שחיוב המעמיד מדין 'אשו משום חציו' — אין לחייב משום 'מעמיד' באופן שאין ברי היזיקא, וכן באופן שמחוסר מעשה, כגון שהתינוק צריך לילך כדי לאכול, אינו נחשב כמזיק בידיים.

וכן אם נאמר דחיובו מצד 'דינא דגרמי' — כדעת הבית אפרים והאבנ"ז — אין לחייבו בדיני אדם, שהרי בנ"ד לא נתכוון המעמיד להזיק, וידוע שכתבו האחרונים, מחנ"א [הל' נזקי ממון סי' ו], ביאור הגר"א [סי' תח ס"ק יט ועוד], וחזו"א [ב"ק סי' א ס"ק ו] בדעת הרמב"ם, שאם אין כוונתו להזיק לא חשיב גרמי, ופטור.

ובספר נחלת אליהו לגר"א דושניצר [ח"א סי' ט] כתב, שהמעמיד קטן על השולחן ושיבר כלים ע"ג השולחן — חייב משום 'מעמיד', דברי היזיקא, וכדברי הרשב"א. ובפתחי חושן [הל' נזיקין פ"ה הערה פ"ז] הביא דבריו וכתב, דהיינו דווקא כשהעמיד הקטן על השולחן, אבל אם טיפס ועלה מעצמו על השולחן והזיק שם — אע"פ שהוא הביא הקטן לבית חברו — אין דינו כמעמיד. דלא גרע מהמבואר בגמ' [שם] דקם לה באפה, שפסק הרמ"א [סי' שצד ס"ג] דהו"ל גרמא. וכ"כ בשו"ת תשובות

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
הישר והטוב - כג קובץ בית הוראה הישר והטוב עמוד מס: טז הודפס ע"י אוצר החכמה